

8. **Шуба Б.** Ответственность участников персональных хозяйственных обществ по обязательствам общества / Б. Шуба // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 11. – С. 128–131.
9. **Щербина О. В.** Правове становище акціонерів за законодавством України : монографія / О. В. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 145 с.
10. **Эрдиловский А. О.** О защите личных неимущественных прав акционеров / А. О. Эрдиловский // Хозяйство и право. – 1997. – № 6. – С. 27–37.
11. **Яценко С. І.** Корпоративне право Республіки Польща : наук.-практ. посіб. / С. І. Яценко. – К. : Юрінком Інтер, 2008.

Надійшла до редколегії 18.05.2012 р.

УДК 347.922 (479)

М. О. Резникова

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СПРАВІ

Встановлено коло осіб, які беруть участь у справі, підстави їх поділу на осіб, які особисто беруть участь у розгляді справи, і тих, які мають лише процесуальну зацікавленість. Подано визначення юридичної зацікавленості у справі, здійснено аналіз дефініції «особи, які беруть участь у справі». Визначено спільні риси та ознаки, властиві таким особам.

Ключові слова: матеріальна та процесуальна зацікавленість у справі, учасники цивільних процесуальних правовідносин, особи, які беруть участь у справі, позивач, відповідач, треті особи, особи, які виступають на захист прав та інтересів інших осіб, представник, прокурор.

Установлен круг лиц, участвующих в деле, основания их разделения на лиц, лично заинтересованных в рассмотрении дела, и тех, которые имеют лишь процессуальную заинтересованность. Дано определение юридической заинтересованности в деле, сделан анализ дефиниции «лица, участвующие в деле». Определены общие черты и признаки, присущие таким лицам.

Ключевые слова: материальная и процессуальная заинтересованность в деле, участники гражданских процессуальных правоотношений, лица,

участвующие в деле, истец, ответчик, третьи лица, лица, выступающие в защиту прав и интересов других лиц, представитель, прокурор.

Set number of persons involved in the case, the grounds of separation of persons who have a vested interest in the proceedings and which are merely procedural interest. The definition of a legal interest in the case, made an analysis of definitions of “persons involved in the case.” Determined by the common features and characteristics of persons that are involved in the case.

Key words: substantive and procedural interest in the case, members of civil legal proceedings, a person involved in the case, the plaintiff, defendant, third persons, persons who stand in defense of the rights and interests of other persons, a representative of the prosecutor.

У правовій літературі на позначення фізичних, юридичних осіб і державних органів використовуються два терміни (поняття): «суб'єкти» та «учасники» цивільного процесу. При цьому відзначається, що поняття «суб'єкт» є ширшим, ніж поняття «учасник», оскільки включає до свого складу не лише учасників цивільного процесу, а й суд, який здійснює процесуальну діяльність і має владні повноваження у процесі [6, с. 117].

Усіх суб'єктів (учасників) цивільних процесуальних правовідносин (крім суду) Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) поділяє на дві групи: 1) осіб, які беруть участь у справі та 2) інших учасників цивільного процесу. Це різні за правовим статусом суб'єкти, тому чітке їх розмежування має важливе значення для правильного застосування норм цивільного процесуального законодавства. В основу такого поділу покладено критерій юридичної зацікавленості.

Так, відповідно до ст. 26 ЦПК України у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб [7].

У справах наказного та окремого провадження особами, які беруть участь у справі, є заявники, інші зацікавлені особи, їхні представники. У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

У справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду особами, які беруть участь у справі, є учасники третейського розгляду, особи, які не брали участі у справі, у разі якщо

третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, треті особи, а також представники цих осіб.

Крім цього згідно зі ст. 45 ЦПК у випадках, установлених законом, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах. При цьому Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, які підтверджують наявність поважних причин, що унеможливають самостійне звернення цих осіб до суду для захисту своїх прав, свобод та інтересів [7].

Також з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді з позовною заявою до суду може звертатися прокурор у межах своїх повноважень, визначених законом. Він може брати участь у розгляді справ за його позовами, а також вступити за своєю ініціативою у справу, провадження в якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду, може подавати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. При цьому прокурор повинен надати суду документи, які підтверджують неможливість громадянина самостійно здійснювати представництво своїх інтересів.

Чинним ЦПК, як і попереднім (у редакції 1963 р.), не надається легального визначення «осіб, які беруть участь у справі». М. А. Вікут та І. М. Зайцев вважають, що критерієм віднесення будь-кого з учасників процесу до осіб, що беруть участь у справі, є юридична зацікавленість у справі [2, с. 63–65].

Цієї ж думки дотримуються В. М. Кравчук та О. І. Угриновська, які зазначають, що критерієм виділення перелічених вище суб'єктів в окрему групу є наявність у них юридичної зацікавленості (інтересу) у результаті розгляду справи. Вона полягає в тому, що особи, які беруть участь у справі, є учасниками спірних матеріально-правових відносин або захищають у процесі права та інтереси інших осіб, державні чи громадські інтереси [5, с. 114].

В юридичній літературі виділяють такі спільні риси та ознаки, притаманні особам, які беруть участь у справі:

1) вони юридично зацікавлені в кінцевому результаті цивільної справи;

2) мета їхньої участі у процесі – захист прав та охоронюваних законом інтересів;

3) своїми процесуальними діями вони можуть впливати на хід цивільного процесу [4, с. 74–75].

Аналіз ЦПК свідчить, що за характером юридична зацікавленість може бути особистою, державною, громадською, службовою, а також матеріально- і процесуально-правовою. Коло осіб, які беруть участь у справі, прийнято поділяти ще на дві підгрупи:

1) особи, що мають юридичну зацікавленість (матеріально- та процесуально-правову) і виступають на захист своїх прав або інтересів. До таких осіб належать сторони та треті особи;

2) особи, які мають лише процесуально-правову зацікавленість і виступають на захист інших осіб. До другої групи входять представники сторін і третіх осіб, прокурор, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, що звернулися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів у випадках, установлених законом. Такі особи, які захищають інтереси держави, громади, групи осіб або конкретної особи, не мають і, як правило, не повинні мати матеріально-правової зацікавленості у справі. Якщо ж вони мають таку зацікавленість, то виконувати відповідну процесуальну функцію не можуть, а повинні бути залучені як сторона чи третя особа.

Важливу роль у визначенні правового положення учасника судочинства відіграє мета його участі, яка залежить від наявності або відсутності юридичної зацікавленості у справі.

Юридична зацікавленість – це правовий результат, який базується на законі і якого очікують, який повинен настати для зацікавленої особи у зв'язку з розглядом і вирішенням справи.

У теорії цивільного процесуального права зазначено, що юридична зацікавленість у справі – це не тільки очікування певного правового результату від процесу, а також і суб'єктивна спрямованість, тобто мотив, який примушує зацікавлену особу просити суд про правосуддя, добиватися винесення рішення певного змісту. Таким чином, юридична зацікавленість є умовою участі певної особи в цивільному судочинстві.

Юридична зацікавленість у справі є структурованою, тобто поділяється на матеріально-правову та процесуально-правову. Матеріально-правова зацікавленість полягає в прагненні домогтися для себе поновлення порушеного, запереченого чи невизнаного права,

законного інтересу, тобто отримати певне майно, благо, установити певний стан, обставини або, навпаки, не допустити їх порушення.

Як нами вже зазначалося, матеріально-правову зацікавленість у справі мають сторони та треті особи. Рішення суду створює, змінює або припиняє певні права або обов'язки цих осіб.

Процесуальна зацікавленість полягає в прагненні досягти певного процесуального результату у формі відповідної судової постанови (про задоволення позову або відмову в позові) [5, с. 114]. Від юридичної зацікавленості слід відрізнити фактичну зацікавленість, яка ґрунтується, наприклад, на відношеннях підлеглості, спорідненості, дружби. Фактична зацікавленість прокурора виключає для нього можливість брати участь у розгляді справи.

Юридична зацікавленість особи, що бере участь у справі, породжує для неї певний процесуальний інтерес, тобто результат розгляду та вирішення справи, настання якого очікує та прагне учасник судочинства, вступаючи у процес. Так, наприклад, для позивача процесуальна зацікавленість полягає в очікуванні судового рішення про задоволення його позовних вимог, для відповідача – в очікуванні рішення про відмову у позові, для прокурора – в очікуванні законного та обґрунтованого рішення.

Серед суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин є такі, які, беручи участь у цивільному судопровадженні, очікують та домагаються настання певного результату вирішення справи, тобто мають певну процесуальну зацікавленість, яка не ґрунтується на матеріальному правовідношенні. До таких учасників належать судові представники, які виступають у процесі від імені і в інтересах сторін, третіх осіб або осіб, що беруть участь у справах непозовного провадження. Підставою участі представника в цивільному процесі є договір (трудовий або доручення) або закон. Якщо, наприклад, припиняється дія доручення, то припиняється й інтерес представника до судового процесу. Інтерес представника до судового процесу має тільки процесуальний характер і не пов'язаний з матеріально-правовим відношенням, що є предметом судового розгляду. Саме тому питання про віднесення представника до осіб, що беруть участь у справі, є дискусійним.

В осіб, що беруть участь у розгляді справи, юридичний інтерес до справи, який ґрунтується на фактах матеріального права, і процесуальний інтерес збігаються.

На підставі наведеного можна охарактеризувати інститут осіб, що беруть участь у справі, таким чином:

1) особи, які беруть участь у справі, є учасниками цивільного процесу (судопровадження);

2) особи, які беруть участь у справі, юридично зацікавлені в розгляді та вирішенні цивільної справи;

3) за характером зацікавленості особи, які беруть участь у справі, поділяються на дві групи. До першої належать учасники судопровадження, які мають матеріально-правову особисту зацікавленість в кінцевому результаті справи. Вони захищають у процесі суб'єктивні права та охоронювані законом інтереси. До другої групи належать особи, які беруть участь у справі і мають в кінцевому результаті справи державну (посадову, службову), громадську зацікавленість;

4) особи, які беруть участь у справі, виступають у процесі від свого імені;

5) особи, які беруть участь у справі, здатні впливати на рух процесу, тобто здійснювати процесуальні дії (волевиявлення), спрямовані на розвиток і припинення процесу, завдяки тим процесуальним правам, якими вони наділені.

Ознаками осіб, які мають особисту (суб'єктивну) зацікавленість у справі, є такі:

– ці особи є учасниками спірних матеріально-правових відносин (сторони) або мають інший інтерес (треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору);

– мають процесуальну та матеріально-правову зацікавленість у кінцевому результаті справи;

– захищають у процесі свої права та інтереси.

Ознаки осіб, які мають державну або громадську зацікавленість у кінцевому результаті справи, є такими:

1) вони є учасниками спірних матеріально-правових відносин;

2) мають процесуальну зацікавленість у кінцевому результаті справи;

3) захищають права та інтереси інших осіб.

Не можна не погодитися з думкою М. Треушнікова, який визначає учасників судового процесу як суб'єктів, дії яких можуть сприяти правильному та швидкому розгляду спору, захисту прав і законних інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1, с. 85].

В. М. Кравчук і О. І. Угриновська деталізують ознаки осіб, які беруть участь у справі, і визначають їх як суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, які наділені юридичною зацікавленіс-

тю, що визначає їхній правовий статус при розгляді й вирішенні цивільної справи [5, с. 114].

Ми поділяємо думку І. Канановича, який вважає, що особами, які беруть участь у справі, є ті учасники процесу, які в тому або іншому ступені й за різних мотивів безпосередньо зацікавлені в результаті справи та саме з цієї причини виступають у процесі від свого імені, можуть впливати на його хід, оскільки наділяються певним комплексом процесуальних прав, що надають їм таку можливість [3, с. 54].

Вище вже йшлося про те, що склад осіб, які беруть участь у справі, визначається ст. 26 ЦПК України, яка так і називається: «Склад осіб, які беруть участь у справі». У першій її частині говориться, що у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб. Частина ж третя цієї норми встановлює, що у справах *можуть також брати участь* органи та особи, яким законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Однак не зазначено, чи є вони особами, які беруть участь у справі. Натомість аналіз ч. 2 ст. 26 ЦПК України дає підстави для висновку про те, що органи та особи, яким законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, до осіб, які беруть участь у справі, не належать.

Тому, на нашу думку, ч. 1 ст. 26 ЦПК України слід викласти в такій редакції: «У справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб, органи та особи, яким законом надане право захищати права, свободи та інтереси інших осіб». У запропонованій редакції ця норма не буде викликати сумнівів щодо того, хто ж саме входить до кола осіб, які беруть участь у справі, буде логічно викладеною і не підлягатиме подвійному, неодноковому тлумаченню.

Бібліографічні посилання

1. Арбитражный процесс : учебник / под ред. М. К. Треушникова, В. М. Шерстюка. – М., 2000. – 237 с.
2. **Викут М. А.** Гражданский процесс России : учебник / М. А. Викут, И. М. Зайцев. – М., 2001. – 328 с.
3. **Кананович И. В.** Арбитражный процесс: вопросы и ответы : учеб. пособие / И. В. Кананович. – М., 2001. – 186 с.
4. **Комаров В. В.** Цивільні процесуальні відносини та їх суб'єкти : навч. посіб. / В. В. Комаров, П. І. Радченко. – К. : УМК ВО, 1991. – 257 с.

5. **Кравчук В. М.** Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В. М. Кравчук, О. І. Угриновська. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х. : Фактор, 2010. – 800 с.
6. **Фурса С. Я.** Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / С. Я. Фурса, С. І. Фурса, С. В. Щербак. – К. : Фурса С. Я. : КНТ, 2006. – Т. 1. – 912 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України (станом на 15 квітня 2012 року). – Х. : Одиссей, 2012.

Надійшла до редколегії 07.06.2012 р.

УДК 347.922 (479)

О. М. Стасюк

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Проаналізовано проблеми правозастосування під час державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Ключові слова: нерухомість, нерухоме майно, речові права, об'єкт речових правовідносин.

Проанализированы проблемы правоприменения при осуществлении государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество.

Ключевые слова: недвижимость, недвижимое имущество, вещные права, объект вещных правоотношений.

Object of research – improvement of legal regulation of registration the proprietary interest in Ukraine.

Key words: the real estate, immovable property, proprietary interest, object of civil law.

Для посилення впливу економічних законів розвитку ринкових відносин в Україні надзвичайно велике значення має вдосконалення законодавства, яким визначається правовий режим майна. Важливим кроком у цьому напрямі було формування в ЦК України ін-